

Соловйов О. В.,
асист. кафедри трудового права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
(м. Харків, Україна)

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ НА ВИРОБНИЦТВІ ДЕЯКИХ КАТЕГОРІЙ ЗАСТРАХОВАНИХ ОСІБ

Однією із особливих категорій застрахованих осіб, передбачених Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», є учні та студенти навчальних закладів, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти, залучені до будь-яких робіт під час, перед або після занять; під час занять, коли вони набувають професійних навичок; у період проходження виробничої практики (стажування), виконання робіт на підприємствах. Стосовно цих суб'єктів в законодавстві існує певна неузгодженість.

Треба почати з того, що об'єктом страхування зазначених осіб виступає їх життя, здоров'я, а також майновий інтерес, який проявляється у повній або частковій втраті потенційній можливості заробляти собі на життя своєю працею. Відповідно до ст. 51 Закону України «Про освіту» та ст. 62 Закону України «Про вищу

освіту» особи, які навчаються мають право на безпечні і нешкідливі умови навчання та праці. Гарантією реалізації цього права є включення зазначених суб'єктів до коло осіб, які є застрахованими в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. На наш погляд, з метою узгодження положень законодавства, існує необхідність доповнити ст. 51 Закону України «Про освіту» та ст. 62 Закону України «Про вищу освіту» положенням про те що, відповідні особи мають право на соціальне забезпечення в разі заподіяння шкоди життю та здоров'ю нещасним випадком, який стався під час залучення цих осіб до будь-яких робіт під час, перед або після занять; під час занять, коли вони набувають професійних навичок; у період проходження виробничої практики (стажування), виконання робіт на підприємствах.

Далі зазначимо, що стаття 35 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» до числа застрахованих осіб також прилічує осіб, які утримуються у виправних закладах та залучаються до трудової діяльності на виробництві цих установ або на інших підприємствах за спеціальними договорами.

Згідно зі ст. 51 Кримінального кодексу до осіб, визнаних винними у вчиненні злочину, судом можуть бути застосовані деякі види покарань, які пов'язані з обмеженням або позбавленням волі засудженого, зокрема, це, безпосередньо, обмеження волі, позбавлення волі на певний строк та довічне позбавлення волі. Ст. 11 Кримінально-виконавчого кодексу включає до установ виконання покарань: арештні доми, кримінально-виконавчі установи, спеціальні виховні установи (виховні колонії), а також слідчі ізолятори. Кримінально-виконавчі установи поділяються на кримінально-виконавчі установи відкритого типу (виправні центри) і кримінально-виконавчі установи закритого типу (виправні колонії). Отже можна зробити висновок про те, що до виправних закладів відносяться кримінально-виконавчі установи відкритого типу і закритого типу. Проте, згадування в Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» цих установ в якості виправних закладів не відповідає змісту цих понять, передбачених Кримінально-виконавчим кодексом. Як слушно зауважує Н. І. Панов, використання понять, які відносяться до суміжних галузей знань, не повинно носити, довільний характер. Тому, зазначає вчений, та або інша наука повинна користуватися цими поняттями як даними і виходити з того змісту, який вкладався в ці поняття відповідною

наукою. Отже на наш погляд, слušним є замінити в ст. 35 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» слова «утримуються у виправних закладах» на такі, що відповідають сучасному змісту Кримінально-виконавчого кодексу, а саме – «утримуються у кримінально-виконавчих установах».

Слід враховувати, що покарання у виді обмеження волі полягає у триманні особи в кримінально-виконавчих установах відкритого типу без ізоляції від суспільства в умовах здійснення за нею нагляду з обов'язковим залученням засудженого до праці. Позбавлення волі полягає в ізоляції засудженого та поміщенні його на певний строк до кримінально-виконавчої установи закритого типу. При цьому виді покарання залучення засудженого до праці не є обов'язковим.

Порядок залучення засуджених осіб до праці визначається Кримінально-виконавчим кодексом України та Правилами внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затвердженими Наказом Міністерством юстиції України від 29.12.2014 №2186/5.

Відповідно до ст. 60 КВК засуджені до обмеження волі залучаються до праці: 1) на виробництві виправних центрів; або 2) на договірній основі на підприємствах, в установах чи організаціях усіх форм власності за умови забезпечення належного нагляду за їхньою поведінкою. Праця засуджених до обмеження волі регулюється законодавством про працю, за винятком правил прийняття на роботу, звільнення з роботи, переведення на іншу роботу. Саме це, на нашу, думку і обумовлює той факт, що вони підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню. Що в свою чергу знаходить відображення в п.3 ч. 1 ст. 35 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», який закріплює зазначених осіб в якості застрахованих.

Згідно зі ст. 118 КВК засуджені до позбавлення волі мають право працювати в місцях і на роботах, які визначаються адміністрацією колонії. Ці особи залучаються до оплачуваної праці, як правило, на підприємствах, у майстернях колоній, а також на державних або інших форм власності підприємствах за умови забезпечення їх належної охорони та ізоляції. Вважаємо, що ці суб'єкти також підпадають під захист загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання та мають право на відповідні страхові виплати в разі настання страхового випадку.

На нашу думку до застрахованих осіб також повинні бути віднесені особи, які відбувають покарання у вигляді громадських робіт. В обґрунтування своєї позиції наведемо положення ч.3 ст. 39 КВК України, відповідно до якого, у разі ушкодження здоров'я під час виконання громадських робіт відшкодування шкоди засудженим особам здійснюється відповідно до законодавства про страхування від нещасного випадку. Аналогічне положення міститься в п 6.8 розділу II Інструкції про порядок виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань, яка затверджена наказом Держ. деп. України з питань вик. покар. від 19.12.2003 № 270/1560. Вважаємо, що це дає підстави включити зазначених осіб до кола суб'єктів, передбачених статтею 35 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Також варто розглянути питання, щодо того, хто є страхувальником для учнів та студентів навчальних закладів, клінічних ординаторів, аспірантів, докторантів, залучених до будь-яких робіт під час, перед або після занять; під час занять, коли вони набувають професійних навичок; у період проходження виробничої практики (стажування), виконання робіт на підприємствах.

Аналіз законодавства свідчить про те, що питання страхування учнів та студентів недостатньо врегульоване. Як ми вже зазначали раніше, учням та студентам повинні бути створенні безпечні та нешкідливі умови навчання та праці; зазначені особи включені до кола застрахованих осіб від нещасного випадку на виробництві. Порядок розслідування цих нещасних випадків здійснюється відповідно до затвердженого Наказом Міністерства освіти і науки України від 31.08.2001 № 616 Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах.

На наш погляд страхування студентів від нещасного випадку на виробництві повинно фінансуватись тією особою, яка сплачує за навчання студентів, тобто є зацікавленою стороною. Розмір страхового внеску необхідно включити до складу вартості навчання. Проте безпосереднє перерахування зазначених коштів до органу, який здійснює адміністрування єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, повинен здійснювати навчальний заклад, з яким застрахований учень, студент, клінічний ординатор, аспірант або докторант знаходиться у відповідних правовідносинах із навчання.

Стосовно засуджених, які також є застрахованими, варто зазначити, що установи виконання покарань утримуються за рахунок Державного бюджету і є неприбутковими установами. Але всі потреби цих установ держава, бюджет якої наповнюється переважно за рахунок сплати податків, задовольнити не в змозі. Тому в умовах позбавлення волі засуджені утримують себе самостійно, тобто самі сплачують за своє утримання в установі шляхом сплати комунальних послуг, оплати вартості одягу, їжі, постільних речей та ін. До того ж, працюючи на підприємствах та виробництвах установ виконання покарань, засуджені виготовляють певну продукцію, реалізація якої дозволяє забезпечувати відповідну установу, а сама продукція споживається суспільством. До того ж зароблені засудженим в установі виконання покарань гроші дозволяють виконувати вирок суду щодо відшкодування збитків та шкоди, заподіяної злочином, сплати аліментів, погашення заборгованості за виконавчими листами, сплати платежів та зборів до пенсійного фонду та фондів соціального страхування, виконувати інші зобов'язання.

Враховуючи зазначене, вважаємо що, страхувальником, тобто особою яка зобов'язана сплачувати страховий внесок, повинен бути той суб'єкт, який отримує користь від праці засудженого, тобто або кримінально-виконавча установа або підприємство, з яким був укладений спеціальний договір, відповідно до якого засуджений має працювати на цьому підприємстві.